

ביאורים

סעיף מד' ועד סעיף סח' מהווה מעין מאמר מוסגר. בסוף סעיף מג' מזכיר החבר את מניין שנות העולם כידיעה ייחודית הנובעת מנבואת משה רבנו. ידיעה זו מעניינת את מלך כוזר ויוצרת בו סקרנות המביאה לביורור כמה סוגיות עלומות בעולם האמונה. החבר היהודי כורך את הידיעה על אודות ההיסטוריה, שעליה אין מחלוקת בעולם היהודי, באנשי הסגולה אשר השתלשלות קורותיהם המשפחתיות מתוארות בתורה. כלומר, על פי עם ישראל, לימוד ההיסטוריה איננו תחום לימודי אובייקטיבי בלבד, אלא תיאור התולדות הראויות לעניין האלוהי. זוהי ההיסטוריה כפי שהיא משתקפת מבעד לעיניים עבריות. בתחילה היה מדובר ביחידים בעלי סגולה - האבות. לאחר מכן הסגולה הזו התפשטה והופיעה בקרב עם שלם המתפתח ממשפחתו של יעקב אבינו. ניתן לומר שתכלית האבות מופיעה בעם ישראל. האבות הם השורש שממנו צומח העץ המסועף והמרשים שנקרא עם ישראל. השורש נטוע באדמה, מעמיד את העץ ומזין אותו, אך התכלית כאמור היא העץ עצמו, ובנמשל - עם ישראל. נקודה נוספת הנובעת מעיקרון זה היא שמניין ההיסטוריה מתחיל מרגע פגישת האדם עם העולם. סעיפים אלה בספר הכוזרי מלמדים אותנו על הדרך שבה עלינו להתבונן במציאות. האדם מגדיר את נקודת הזמן שבה הוא מתבונן וכך הוא גם משפיע עליה. דרך ההתבוננות הייחודית בהיסטוריה נוכל ללמוד גם על הדרך שבה מתגלה ה'. זהו גם חידושו של עם ישראל בעולם. לספר תהילת ה': 'עם זו יצרת לי תהילתי יספרו' אומר הנביא ישעיהו. זהו הייעוד לגלות על הופעת ה' בהיסטוריה.

הרחבות

1. המבט על ההיסטוריה

זוהי פלא אם יש אצלכם מנין שנים מאמת לבריאת העולם. נראה שהכוזרי והחבר מדברים בשתי שפות שונות; הכוזרי מתלהב מהדיוק המדעי ומהביסוס על בריאת העולם על סמך התאריך ואילו החבר חוזר ומדגיש לפניו את רוח ההיסטוריה שלנו שבנויה לפי אנשים שהם הסגולה. כולם הם אבני דרך בהיסטוריה האנושית. לכל אחד מהם היו עוד בנים אך הסגולה לא עברה דרכם והם נדחקו לשולי היסטוריה. מניין השנים נעשה לפי מעבר הסגולה דרך אנשי הסגולה. החידוש הגדול שלנו שמאז יעקב אבינו נוצר כאן עם שלם שכולו סגולה. דרך דיוק התאריך ההיסטורי הוא מחנך את הכוזרי למבט מעמיק יותר על מאורעות ההיסטוריה.

2. אנוש

ופרוטם מבאר מחיי אדם ושת ונאנוש עד נח... ואלה לפי דבקותם לב אדם וסגולתו. החבר מזכיר את אנוש כאחד מאנשי הסגולה. והדבר מעורר תמיהה שהרי חז"ל אומרים ש"כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כאנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת", ומשמע שהוא היה עובד עבודה זרה? בעל קול יהודה עונה מספר תשובות; א. דברי הגמרא מוסבים על דורו של אנוש ולא על אנוש עצמו (שלא כמו הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה שכותב ש'אנוש עצמו מן הטועים היה'. ב. יתכן שעברה דרכו הסגולה אך הוא לא היה מאנשי מעלה (כמו תרח אבי אברהם). ג. יש מדרשים חלוקים והוא סבר כמו תרגומו של אונקלוס [בראשית ד, כו] וכן כהאבן עזרא [שם] שכותבים שבדורו של אנוש החלו להתפלל ולא כדרש זה של חז"ל.

שאלות לדיון

החבר אומר שעם ישראל התייחד בכך שדבק כולו בעניין האלוהי. איפה באה לידי ביטוי דביקות זו? הסברו של החבר נשען על סיפור היסטורי. האם סיפור ההיסטוריה חשוב לחיינו? מה הוא תורם לנו?

מד אמר הפוזרי: וזה פלא אם יש אצלכם מנין שנים מאמת לבריאת העולם.

מה אמר החבר: אבל בו אנו מונים, ואין מחלקת בין היהודים בזה מפוזר ועד פוש.

מו אמר הפוזרי: וכמה אתם מונים היום?

מו אמר החבר: ארבעת אלפים וחמש מאות. ופרוטן מבאר מחיי אדם ושת ונאנוש עד נח, ואחר כך שם ועבר עד אברהם, ואחר כך יצחק ויעקב עד משה. ואלה לפי דבקותם לב אדם וסגולתו, ולכל אחד מהם בנים פקלפות, לא דמו לאבות ולא התחבר בהם ענין אלהי, ונמנה מנין השנים באלה האלהיים. והם היו יחידים, לא קהלים, עד שהוליד יעקב שנים עשר שבטים, כלם ראויים לענין האלהי, והחלה האלהיות להמציא בקהל, ובהם מנין השנים. ונאנושו קבלנו ממשה מנין שני מי שקדמם, ויודעים מה שיש ממושה עד עתה.

מה אמר הפוזרי: זה הפרוט מרחיק מחשבה רעה אודות קבץ והספמה, פי דבר פזה לא יסמימו עליו עשרה מבלי שינטשו זה את זה ויגלו סוד הספמתם, או יהדפו דברי מי שציבא לברר אצלם דבר פזה, וכל שכן המונים רבים. ומנין השנים קרוב, אין מקום בו לכזב ולבדיה.

מט אמר החבר: אכן, ואברהם בעצמו היה בהפרד הלשונות, ונשארו וקרוביו בלשון עבר וקנו, ולפיכך נקרא עברי. ובא משה אחריו בארבע מאות שנה, והעולם מלא מהתחזקות החכמות השמימיות והארציות, ובא אל פרעה, ואל חכמי מצרים וחכמי בני ישראל המקיפים אותו והחוקרים אחריו, אשר לא האמינו לו אמונה שלמה כי הבורא מדבר עם אדם, עד שהשמיים דברו בעשרת הדברות. כך היו עמו עמו, לא מסכלותם, אלא מחכמתם, מיראת התחבולות של החכמות השמימיות, וזולת זה ממה שלא יתקיים עם החקירה, כדבר המזויף. והענין האלהי נזהר המזקק, מוסיף עם הנסיון לדינר עוד דינר. ואין דמה שיציר אצלם שהלשונות חמש מאות שנה לפניהם היו לשון עבר לבדה, ונפלה בבבל בימי פלג, ויחיס אמה כזו ואמה כזו אל שם, ואמה כזו וכזו אל חם, וארצותיהן כזו וכזו? היתכן שיהיה היום איש שיציר אצלנו קבץ ביחוסים אמות מפרסמות ובדברי ימיהם ולשונותיהם, ויהיה ספורו אודות פחות מחמש מאות שנה?

אמר הפוזרי: זה בטל, ואין יתכן זה, ונאנוש מוצאים את החכמות בכתבי ידי מחבריהם מלפני חמש מאות שנה. וספור אודות מי שהיה לפני חמש מאות שנה, לא יתכן לכזב בעניניו המפרסמים, כמו היחוסים והלשונות והכתבים.

אמר החבר: ואין לא סתרו את משה במה שפסר, ועמו בודקים אחריו, כל שכן זולתם. אמר הפוזרי: אלו דברים מקבלים, חזקים ומבססים.

מעמד הר סיני - הוכחה לנבואת משה

לפי דבקותם - לפי דבקותם בה'. **לב האדם וסגולתו** - מרכז ועיקר האנושות והחלק הנבחר שבה. **שני מי שקדמם** - היסטוריית האנושות עד ימי משה. **בהפרד הלשונות** - בזמן דור הפלגה כאשר "בלל ה' שפת כל הארץ" [בראשית יא, ט]. **החכמות השמימיות** - חכמות הכוכבים והכישוף. **והארציות** - מדעי הטבע. **המקיפים אותו** - המלווים את משה רבנו. **לא מסכלותם** - הספקות באמונה לא נבעו מטיפשות. **שלא יתקיים עם החקירה** - שעל ידי בירור וחקירה מתגלה שקרו. **מוסיף עם הנסיון וכו'** - מליצה שפירושה: עם הנסיון ערכו עולה [הערת הרב שילת]. **ואין ידמה שיציר אצלם** - כלומר: שהיה אפשר לפתות אותם לחשוב כן, אלמלא שכך היה באמת [הערת הרב שילת]. **וזולתם** - אנשים אחרים, גויים.